

УДК 347.775

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ CHARACTERISTIC SIGNS OF TRADE SECRETS

Ситницький М.В.,
*кандидат економічних наук,
асистент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності,
студент
Інституту післядипломної освіти
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

На основі всебічного аналізу легального поняття комерційної таємниці у статті узагальнено та систематизовано характерні ознаки комерційної таємниці. Розкрито сутність даних ознак та надано їм юридичну характеристику з позиції можливості практичної реалізації прав на інформацію, що має відомості комерційної таємниці.

Ключові слова: комерційна таємниця, право інтелектуальної власності, ознаки комерційної таємниці, характеристика ознак комерційної таємниці, узагальнення ознак комерційної таємниці.

На основе всестороннего анализа легального понятия коммерческой тайны в статье обобщены и систематизированы характерные признаки коммерческой тайны. Раскрыта сущность данных признаков и предоставлена их юридическая характеристика с позиции возможности практической реализации прав на информацию, имеющую сведения коммерческой тайны.

Ключевые слова: коммерческая тайна, право интеллектуальной собственности, признаки коммерческой тайны, характеристика признаков коммерческой тайны, обобщение признаков коммерческой тайны.

Based on comprehensive analysis of the legal concept of trade secrets in the article are summarized and systematized characteristics of commercial secrets. The essence of characters and gave them a description of the legal position possible practical realization of the right to information that is trade secret information.

Key words: trade secrets, intellectual property, trade secret signs, characteristic features of trade secrets, commercial secrets generalization characteristics.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження теоретичних та практичних аспектів характерних ознак комерційної таємниці обумовлене нестабільним станом соціально-економічного середовища в Україні, що спонукає до загострення конкурентних відно-

син та все більшого використання для цього методів агресивного і недобросовісного характеру. У процесі такої конкурентної боротьби виникають певні складнощі з реалізацією прав суб'єктами інтелектуальної власності на комерційну таємницю, що виникають

на ґрунті низки існуючих невирішених проблем стосовно правомочностей особи щодо належної їй захищеної комерційно цінної конфіденційної інформації. Це реалізується у праві на використання комерційної таємниці та виключних правах дозволяти використання комерційної таємниці, перешкоджати її неправомірному розголошенню, збиранню або використанню тощо. Тому всебічна систематизація характерних ознак комерційної таємниці та їх детальна юридична характеристика мінімізує ситуації, коли на основі неточності формувань відбуваються певні зловживання з недобросовісного посягання на інформацію, що містить комерційну таємницю, і використання її у формуванні власних конкурентних переваг у ринкових умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам права інтелектуальної власності на комерційну таємницю присвячена низка публікацій авторитетних вчених, серед яких: І. Безклубий, Т. Боднар, Д. Боброва, О. Віник, О. Дзера, А. Довгерт, В. Дозорцев, О. Дудоров, Р. Калюжний, Ю. Капіца, Б. Кормич, В. Коссака, В. Котюк, В. Крижанівський, О. Кохановська, Н. Кузнецова, В. Луць, Р. Майданик, К. Манжул, О. Мережко, Ю. Носік, М. Паладій, В. Павловський, О. Підпригора, В. Погорілко, О. Радутний, Г. Сляднева, І. Спасибо-Фатеева, М. Тітов, В. Цимбалюк, М. Швець, Я. Шевченко, Н. Шукліна, В. Щербина та ін.

Існування різних поглядів науковців на класифікацію ознак комерційної таємниці вказує нам на **невирішену раніше частину загальної проблеми**, що полягає у відсутності уніфікованої систематизації характерних ознак комерційної таємниці з їх юридично обґрунтованою характеристикою.

Формулювання цілей статті. Ціллю даної статті є узагальнення характерних ознак комерційної таємниці та надання їм юридичної характеристики з позиції можливості практичної реалізації прав на інформацію, що має відомості комерційної таємниці. Формулювання цілі зумовило постановку наступних завдань дослідження: всебічно проаналізувати легальне поняття та сутність комерційної таємниці; дослідити існуючі класифікації ознак комерційної таємниці; виділити і систематизувати основні характерні ознаки комерційної таємниці з наданням їм юридичної характеристики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для всебічного аналізу сутності комерційної таємниці спочатку розкриємо її легалізоване поняття, що наведено у ст. 505 Цивільного Кодексу України. Отже, комерційна таємниця – це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [1].

Виходячи з наведеного визначення, об'єктом інтелектуальної власності на комерційну таємницю є не-

матеріальне благо, яке є результатом інтелектуальної діяльності людини, на який за особою, котра його досягла, або іншими володільцями визнається виключне право на використання. Інформація за своєю суттю є нематеріальною, але її зберігання і поширення здійснюється найчастіше за допомогою матеріальних носіїв.

Статтею 420 Цивільного кодексу України чітко визначено, що комерційна таємниця є одним з об'єктів інтелектуальної власності. Відповідно, майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визнала інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором. Умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, передбачає кримінальну відповідальність. Законом переслідується не лише розголошення комерційної таємниці, але й приховування її (або надання недостовірної інформації) у тих випадках, коли надання такої інформації в окремих випадках передбачено законом та відповідною процедурою.

Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, визначаються суб'єктом господарювання відповідно до законодавства. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці», не можуть бути віднесені до комерційної таємниці:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;
- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, що, відповідно до чинного законодавства, підлягають оголошенню [4].

Підприємства, установи та організації усіх форм власності зобов'язані подавати перелічені відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам за їх вимогою, відповідно до чинного законодавства та за визначеною процедурою.

Отже, відомості, які можуть бути віднесені до комерційної таємниці, наприклад, підприємства, повинні мати такі ознаки: не містити державної таємниці; не наносити шкоди інтересам суспільства; відноситись до виробничої діяльності підприємства; мати дієву або потенційну комерційну цінність та створювати переваги у конкурентній боротьбі; мати обмеження у доступі тощо. Зловживання комерційною таємницею, з точки зору відношення до неї значної кількості відомостей, може призвести до надмірної засекреченості організації і, як наслідок, викликати втрату довіри клієнтів, а отже і прибутку. Для максимізації кількості клієнтів організація має бути публічною і відкритою в інформуванні про свою діяльність, але не забувати про те, що секрет успіху полягає у своєчасному використанні комерційної таємниці і неможливістю її використання конкурентами. Виділяють такі причини, які становлять основу неправомірного використання комерційної таємниці конкурентами (рис.).

Рис. Основні причини неправомірного використання комерційної таємниці конкурентами

Досліджуючи існуючі класифікації ознак комерційної таємниці, слід відзначити не досить вдалу класифікацію, що міститься у Законі України «Про інформацію» [3], та виділяє за режимом доступу відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Інформація з обмеженим доступом «за своїм правовим режимом» поділяється Законом на конфіденційну («відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов») та таємну інформацію («інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі»). За цією класифікацією відомості, що становлять комерційну таємницю, можуть бути віднесені до обох різновидів «інформації з обмеженим доступом». Очевидно, що Закон «Про інформацію» потребує доопрацювання, зокрема, у частині класифікації видів інформації з

обмеженим доступом для встановлення чіткого розмежування.

Власний підхід [6, 7] до класифікації ознак комерційної таємниці запропонував авторитетний вчений Київського національного університету імені Тараса Шевченка – Ю.В. Носік. Цими ознаками є: інформаційність комерційної таємниці (у тому розумінні, що комерційна таємниця – це інформація); конфіденційність, комерційна цінність та захищеність інформації, яка становить комерційну таємницю. Дані ознаки є істотними, необхідними та невіддільними. Захищеність, конфіденційність та комерційна цінність інформації, що становить комерційну таємницю, є зовнішніми, якісними ознаками, а інформаційність – внутрішньою, сутнісною. Інформаційність, конфіденційність та комерційна цінність комерційної таємниці є об'єктивно-обумовленими, а захищеність – суб'єктивно-обумовленою ознакою.

Юридичне значення ознак комерційної таємниці полягає у: встановленні її правової природи; виявленні місця комерційної таємниці у системі об'єктів цивільних прав; визначенні юридичних фактів, необхідних для виникнення, зміни та припинення правовідносин з приводу комерційної таємниці; встановленні строку чинності суб'єктивних прав на комерційну таємницю.

Враховуючи наведені підходи, систематизуємо характерні ознаки комерційної таємниці з наданням їх юридичної характеристики (табл.).

Виходячи з наведених у таблиці характерних ознак комерційної таємниці, зазначимо, що комерційна таємниця має фактичну монополію конкретної особи на певну сукупність знань, що забезпечує організації конкурентні переваги та стрімкий розвиток у порівнянні з іншими організаціями (конкурентами). Така інформація, що містить комерційну таємницю, буде завжди предметом посягань третіх осіб з метою використання її у власних комерційних цілях. Тому, наведена у таблиці характеристика ознак комерційної таємниці є внеском у конкретизацію юридичної сутності самої комерційної таємниці, як об'єкта прав інтелектуальної власності, що є предметом неправомірних посягань третіх осіб для отримання додаткових комерційних вигод. Дана конкретизація буде корисною під час реалізації юридичних прав суб'єкта на комерційну таємницю.

Висновки. Узагальнивши характерні ознаки комерційної таємниці та надавши їм юридичну характеристику з позиції можливості практичної реалізації прав на інформацію, встановлено, що їх існує основних вісім: нематеріальність; результат інтелектуальної діяльності; конфіденційність інформації, що становить комерційну таємницю; відсутність загальновідомості; оборотоздатність; не потребує офіційного визнання її охороноздатності; необмеженість строку її захисту; універсальність. Разом з цим, виходячи з особливостей комерційної таємниці, показано, що під її поняття можуть підпадати також найрізноманітніші відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємця. Крім комерційної таємниці, за-

Характерні ознаки комерційної таємниці

Ознака	Характеристика
Нематеріальність	Має значення зміст, сутність нематеріального об'єкту, тобто самі відомості, які становлять комерційну таємницю, а не форма їх зовнішнього представлення (на відміну від авторського права). Тобто комерційна таємниця є об'єктом виключних прав, для якого визначальним є сутність результату інтелектуальної діяльності, можливість одночасного використання необмеженим колом осіб, відсутність фізичної амортизації.
Результат інтелектуальної діяльності	Від інформації, що становить комерційну таємницю, не вимагається, щоб вона являла собою обов'язково результат творчої діяльності (остання є різновидом інтелектуальної діяльності та передбачає створення якісно нового об'єкту), як це, наприклад, необхідно для винаходу.
Конфіденційність інформації, що становить комерційну таємницю	Інформація, на яку правомірно поширено режим комерційної таємниці, є різновидом конфіденційної інформації, що, у свою чергу, протиставляється за режимом доступу відкритій інформації.
Відсутність загальновідомості	Інформацією володіє обмежене коло осіб, хоча й не обов'язково одна особа, це забезпечує відокремлення об'єкту, що є необхідним для його економічного обігу. Саме незагальновідомість є вихідною для встановлення охорони змістовного об'єкту, яким є комерційна таємниця, за відсутності його спеціальної реєстрації.
Оборотоздатність	Передбачає значимість інформації для положення правоволодільца на ринку, тобто її корисність. Передумовами оборотоздатності є незагальновідомість та незагальнодоступність.
Не потребує офіційного визнання її охороноздатності	Це не означає повну відсутність потреби фіксації нематеріального результату інтелектуальної діяльності на матеріальному носії для їх ідентифікації і, насамперед, для використання в якості засобу доведення при вирішенні суперечок. Адже для охорони комерційної таємниці необхідно мати відомості, достатні для її ідентифікації, тому вони мають бути зафіксовані на матеріальному носії (зразок, електронна форма, відео-, звукозапис та ін.), доступному для сприйняття третіми особами.
Необмеженість строку її захисту	Право на комерційну таємницю зберігається до того часу, доки зберігається фактична монополія особи на інформацію, що її утворює, а також наявні передбачені законом умови її охорони.
Універсальність	Якщо під винаходом, промисловим зразком, товарними знаками тощо розуміється цілком визначений результат інтелектуальної діяльності, то під поняття комерційної таємниці можна підвести найрізноманітніші відомості «технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру». Особа може віднести до комерційної таємниці навіть потенційно патентоспроможні рішення, які правоволоділець не бажає оприлюднювати та патентувати.

* Узагальнено автором.

конодавство виділяє ще кілька видів відомостей, які повинні зберігатись у таємниці, – це державна, військова, медична, нотаріальна, адвокатська, банківська таємниці, особиста та сімейна таємниця, таємниця усиновлення, таємниця слідства тощо. Комерційна таємниця відрізняється від цих видів тим, що відомості, які вона містить, стосуються комерційної діяльності підприємця і мають комерційну цінність. Відповідно до цього суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційну таємницю є особи, які займаються підприємницькою діяльністю (юридичні та фізичні особи), зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку мають стати вдосконалення загальних умов захисту прав інтелектуальної власності, зокрема комерційної таємниці, що визначаються Цивільним кодексом України. Дослідження з підвищення ефективності реалізації майнових прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю мають забезпечуватись вдосконаленням суспільних відносин, зокрема у сфері: права на використання комерційної таємниці; виключного права дозволяти використання комерційної таємниці; виключного права перешкоджати неправомірному використанню комерційної таємниці, у тому числі забороняти таке використання тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 №436-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 №2657-XII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 р. №611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF>.

5. Безклубий І.А. Теоретичні та практичні основи права інтелектуальної власності. / І.А. Безклубий // Право України. – 2007. – № 10. – С.147-148.
6. Носік Ю.В. Юридична природа прав на комерційну таємницю в Україні / Ю.В. Носік // Право України. – 2006. – № 3. – С. 36-39.
7. Носік Ю.В. Зміни в правовому режимі комерційної таємниці за новим інформаційним законодавством України // П'яті цивілістичні читання, присвячені 85-річчю з Дня народження професора О.А. Підпригори, 31 березня 2011 року: зб. наук. доп. і ст. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – 265 с. (С. 172-177).